

МИЛОРАД ДЕШИЋ (Београд)

НАПОМЕНЕ О АНТРОПОНИМИМА У КНИНСКОЈ КРАЈИНИ

1. Током јула мјесеца 1989. године почео сам да истражујем ономастику околине Книна. Посјетио сам два села, а то су: *Бискупија* (4 km југоисточно од Книна — крајња тачка села далеко је од Книна 11 km) и *Отон* (на супротној страни — 17 km сјеверозападно од Книна). У овом прилогу коментарисаћемо само грађу из Бискупије, пошто је Отон обрађен у монографији *Антропонимија Буковице Живка Бјелановића* (Сплит, 1988). Наравно, у моме материјалу има и нових чињеница из антропонимије Отона, али о томе ће бити ријечи неком другом приликом.

2. Из богате грађе скупљене у Бискупији (народни назив је *Бишкупџија*) одабраћемо само један дио и задржаћемо се на неколико важнијих карактеристика. Поћи ћемо од фонетских црта, које се срећу у говору овога краја не само у именима него и у другим језичким категоријама. На примјер, вокал *a* уз *j* супституише се вокалом *e* (*Дамјан* → *Дамјен*), јављају се икавизми (*Цвџта*), контрахује се *и* послије губљења *j* у интервокалном положају (*Милијић* → *Милџић*), затим, *ф* се супституише са *п* (*Филип* → *Пилип*), јавља се консонант *џ* (у хипокористику *Раџо* (од *Раде*) и надимку *Буџо*), врши се ијекавско јотовање (*Недјџелка* → *Неђџелка*). Ове фонетске појаве карактеристичне су и за многе друге, не само ијекавске говоре. Поред тога, акценат се слаже са књижевним, уз свега неколико изузетака: *Александар*, *Николинџа* (силазни акценат на унутрашњем слогу). Постоје и акценатски дублети: *Прџијић* и *Прџијић* (са слабо изговореним *ј*), *Дебелица* и *Дебџелица*, *Спа̀сеније* и *Спасџеније*, а познат је и акценатски тип: *Бра̀нко*, *Го̀јко* (нема, као у сусједним босанскокрајишким говорима: *Бра̀нко*, *Го̀јко*). Такође, акценат својим мјестом може да утиче на творбу хипокористика: *Слободан* → *Бобо*, *Онџисим* → *Нџисе*, *Валентиџа* → *Тџина*.

3. Од морфолошких карактеристика треба истаћи разноврсност мушких двосложних хипокористика. Они се дијеле на три групе, формиране

према завршном вокалу: прва је на *-о*: *Пéшо, Сáко, Па́јо, Ми́ћо, Јáшо, Јóво, Мóмо* итд.; друга на *-е*: *Јóле, Ё́ле, Па́не, Бóре, Пíле* итд.; трећа на *-а*: *Ѓла* (од *Ѓгњен*), *Лáћа, Јóша*. Лако је примијетити да се за прве двије групе везује дугоузлазни акценат (*Пéшо, Јóле*), а за малобројну трећу краткосилазни (*Лáћа*).

4. У вези са творбом антропонима неопходно је да се помену карактеристичнији суфикси. Најприје нешто о деминутивно-хипокористичним суфиксима. Наиме, код таквих антропонима често је тешко прецизирати значење: докле иде деминутивност („мали“, „мала“), а одакле почиње хипокористичност („драги“, „драга“) односно да ли је у конкретном случају претежно или само ријеч о првом значењу или пак о другом. Илустрације ради наводимо из грађе неколико деминутивно-хипокористичних суфикса:

за мушка имена:

-ица: *Јóвица, Бўрица, Ва́ица, Ла́кица, Ни́кица, Јáшица*;

-ић: *Ма́ркић, Па́влић*;

-чић: *Душáнчић, Ива́нчић*;

-че: *Милáнче*;

за женска имена:

-ица: *Бўрђица, Ѓлгица, Јóкица, Анкица*.

Оваква образовања могу да остану без деминутивних и хипокористичних нијанси и да постају права имена (*Јóвица*).

Ни у именима са аугментативно-пејоративним суфиксима није увијек лако разграничити аугментативну и пејоративну компоненту значења. Неколико примјера:

за мушка имена:

-ина: *Пéпина, Јóшина, Стéвина*;

-ица: *Јáшица, Пíлица, Ё́лица*;

-ура: *Мишура*;

-еша: *Ма́ркеш*;

за женска имена:

-ица: *Јóјица, Пéрица, Ми́кица*;

-ара: *Бўјара*.

Понекад се пејоративно значење мијеша са деминутивним:

Ёлица, Јóјица.

Од једног имена, од једне основе може да настане низ других имена, других антропонима. Тако се ствара антропонимско гнијездо, какво је и ово: *Јован, Јована, Јовáнка, Јóвáз, Јóвáзићи, Јовáнда, Јóвега, Јóвица, Јóво, Јóле, Јóјица, Јóша, Јóшо, Јóшина* и др.

Кад се говори о творби антропонима, треба истаћи још једну појаву. Ради се, у ствари, о устаљеној пракси да се скоро свако скраћивање имена протумачи као његово експресивно бојење, иако то не мора увијек да буде у питању. Од имена: *Пангèлија, Константин, Спасèније, Анђелија, Светозáр* краће форме гласе: *Пáне, Кòста, Спáсе, А́нђа, Свèто*. Оне би се могле

схватити као хипокростици, али и просто као краћа, неофицијелна имена, лишена експресивности (каткад и као официјелна имена).

5. У Бискупији је мјешовито становништво: највећи дио чине Срби, а мањину Хрвати. Без обзира на националне разлике, многа имена су иста: *Петар, Мџрко, Пилип, Никола, Славко* и сл.; *Анка, Марија, Марта, Јека* итд. Типично хрватска имена су: *Јван, Анте, Јуре, Стџпе, Јосип, Фрџне, Ката*. Понеки пут се и код Срба јаве имена: *Јван* и *Анте*. Уосталом, нешто слично забиљежио је и Ж. Бјелановић у Буковици: „рекло би се да је у избору особног имена било знатно мање строгости у живља српске него у живља хрватске националне припадности кад нису тако ријетки случајеви да противно црквеним узусима те вјеровањима и обичајима има поред толиких *Ђурђа, Јдвџна, Симџна, Стџвџна, Васџла* итд. међу Србима и толиких *Јвџна, Јдсџпа, Мџга* или *Шџма*“ (220). Занимљиви су разлози и околности под којима су, у неким случајевима, Србима давана имена обичнија код Хрвата. Нпр., *Анте* је дато према *Анти*, православном попу коме је право име било *Антоније*, или: отац је дао сину име *Вјџкослав* из поштовања према учитељу *Вјџкославу*, који је био његов велики пријатељ. Осим тога, на уједначавање имена у овом селу утичу мјешовити бракови. Дјеца из таквих бракова носе или имена могућа и код Срба и код Хрвата (*Мџрјана* и *Зџран*) или новија страна имена (*Крџстијџн* и *Дџријо*). Тако је и у Буковици (Бјелановић, 221).

6. На основу давања имена може се доста сазнати о културном и цивилизацијском нивоу одређене средине. Тако у Бискупији, гдје је још жива епска традиција, понеко име стоји у вези са личностима из народне поезије (*Мџмџр* према *Находу Момиру*). Ту су и новија страна имена: *Мџки, Дџнис, Јнес, Валџрија, Рџберт, Алџнка, Валџтина* (према *Валџтини Терјешковој*), па чак и *Свџмџр* (везано за успјехе у свемирским летовима). Помодна имена захватају и села и градове и имају различите узроке настанка. Она су примјер укључивања једног народа у свјетске цивилизацијске токове, примјер интернационализације, али истовремено и денационализације имена.

7. Лична имена често се дају према ближним и даљим рођацима (оцу, мајци, стрицу, ујаку, дједу, баби). Тиме се показује континуитет у развоју и виталност шире породице. А чвршћа повезаност и сродност у ужој породици исказује се сличним именима дјеце: *Брџнко* и *Брџнка, Нџдџљџко* и *Нџдџљџка, Гџран* и *Гџрџнка, Нџвен* и *Нџвџнка* (близанци), *Гџран* и *Гџрана, Милџна* и *Милџнко, Јџво* и *Јџвџнка, Јџвица* и *Јџвџнка, Слобџдан* и *Слобџдџнка, Дџвџр* и *Дџвџрка*. Сасвим друкчије природе је случајна сличност имена брачних другова: *Славко* и *Славка, Брџнко*, и *Брџнка*.

8. Веза једне особе са родитељима односно жене са мужем показује се присвојним придевом који се додаје на име: *Јле Бџџин, Мџра Ђџкина, Мџлица Нџсина, Мџћо Нџсин, Јлија Ђџкин, Душан Сџшин, Лџзо Стџвџнов, Мџрија Кџкина, Јџво Пџјин, Раџе Ђџмин, Глџшо Бџјин*. У оваквим двочланим именима, гдје придејев долази иза именице, може други члан да

буде такође именица, изведена суфиском *-ица*: *Јоле Божјица* (значи *Јоле Божин*).

9. Није риједак случај да се мјесто основног, официјелног имена или његовог хипокористика чешће употребљава друго име, од друкчије основе: *Илија* мјесто *Вáсо* (даље ће у загради бити основно име), *Пíле* (*Срѣћко*), *Јóле* (*Аћим*), *Душан* (*Пилип*), *Грúјо* (*Шпíро*), *Милéнко* (*Никола*), *Вóјо* (*Гóјко*), *Лúка* (*Душан*), *Дúшан* (*Јóсип*), *Мíшо* (*Никола*), *Мíшо* (*Ђуро*); *Ѐка* (*Марија*), *Јèлица*, (*Зòрка*), *Ђука* (*Сáва*), *Мíлица* (*Стáна*), *Дáра* (*Пéра*), *Ђука* (*Јòвáнка*), *Мáрга* (*Јèпòсава*). Као друго име нарочито је често *Мíле*, које замјењује неколико основних имена: *Ђуро*, *Никола*, *Сáва*, *Аћим*, *Лáзо*, *Шíмун*. Друго име може да се дá према имену неког од сродника.

10. У Бискупији је забиљежена и категорија поновљеног имена. У ствари, неки пут се даје име претходно преминулог дјетета истог пола, па је тако једном поновљено име *Рáде*, а други пут *Нèвèнка*. На овакво именовање у околини Книна већ је скренута пажња (Бјелановић, 224, у напомени).

11. Профилактична (заштитна) имена дају се дјечи да их заштите од злих духова или какве друге невоље. У Буковици су записана таква имена: *Вúк*, *Òгњен*, *Срђан* и др., „а профилактичким можемо сматрати и имена као што су *Јóсо*, *Мáте*, *Шíме* итд. кад су их родитељи православне вјероисповијести давали својој дјечи из увјерења да ће остати у животу ако им изаберу имена из католичког календара“ (Бјелановић, 225). У Бискупији се срећу имена као: *Òгњен*, *Срђан* и др., али и форме посебног типа. То су имена која се дају поред основних, а њима се жели да отклони опасност која се надвија над дјететом, да се заустави умирање дјеце или да се неко поштеди од непријатног сјећања на смрт блиских сродника: *Динáрка* мјесто основног *Рáдомира* — да у ратном вихору непријатељ не би открио поријекло дјевојчице (назив је везан за област *Подинарја*); *Мíле* мјесто *Пилип* — да би најзад престало умирање дјеце; *Мíлан* мјесто *Пётар* — а *Петар* је име и рано преминулог Милановог ујака; *Рáјко* мјесто *Стèвáн* - јер је рођен послѣ смрти оца *Стевана*; *Зòрка* мјесто *Мáрга* — пошто је мајка *Марга* умрла при порођају и др. Кад се анализира оваква антропонимска лексика, долази се до закључка да су ова имена обично једна врста еуфемизама, јер се ублажавају изрази који изазивају непријатна осјећања.

12. Презимена у Бискупији су на *-ић* (код Срба: *Пòповић*, *Прíјић*, *Максíмовић*, *Лукáчевић*, *Букóровић*, *Бáјић*, *Дмíтровић*, *Ѐбовић*, *Милíћ*, *Кáтић*, *Слáбић*, *Рúсић*; код Хрвата: *Вíдовић*, *Брáчић*), али и са друкчијим завршецима (код Срба: *Јарáмаз*, *Ѐковац*, *Дебелица*, *Лáка*, *Кáрна*, *Тáтомíр*, *Кúкољ*; код Хрвата: *Јèловина* и *Дућа*). Забиљежено је и двочлано презиме *Прíјић Слáдић* (претка из *Сладића* усвојила је тетка у *Пријићима*, а уз ново презиме задржано је и старо). Кад појединац оде млад из завичаја у сасвим другу средину, он настоји да јој се прилагоди и у томе каткад иде толико далеко да и презиме промјени. На тај начин је *Душан Ѐковац* постао у Србији *Душан Ѐковић*.

Презимена са много носилаца у мањим насељима се диференцирају породичним надимцима. Навешћемо надимке само за презиме *Пдоповић*, које је у Бискупији најфреквентније: *Салатан*, *Цидић* (по претку који је носио штап са *цидџм*, тј. шиљком), затим *Вујини*, *Брчкела*, *Маћини*, *Кужанин*, *Мдрлаќ*, *Лешинћ*, *Лакћ*, *Шулић*, *Ђолеша*, *Симурда*, *Злџутро*.

13. Лични надимци далеко су бројнији и често су подругливи. Могли би се разврстати у неколико група. За једне се више не зна како су настали и шта значе: *Прпица*, *Прпац*, *Пурле*, *Цицко* (за мушкарце), *Љца* (за жене), док се другим значење лако погађа: *Брацо*, *Побро*, *Шврљо* (за мушкарце), *Сѐка*, *Цура*, па и *Нина* (у дјечјем језику *стрина*) (за жене). Постоје прецизна објашњења настанка неких надимака: *Пукџвник*, *Пуко* — отац је рекао да ће његов син бити *пуковник*, *Учо* — према игри *уче* и *ђака*, *Прото* — носио је тканицу, појас као *прого*. При даљем груписању личних надимака уочавају се они који означавају одређена занимања и активности (*Бачвар*, *Ковачић*, *Лугар*, *Шнајдерица*, *Чауш*, *Курџ*), затим они који се односе на физичке и психичке карактеристике особа (*Црњи*, *Циго*, *Шуја* — одсјекла је косу постајући тако „шуша“, *Муга* — глувонијем), као и надимци који представљају имена животиња (*Вук*, *Паун*, *Вребо* — мушкарци, *Тица* — жена), па чак и они који су везани за дужи боравак особе у некој земљи (*Швабо* — био је у заробљеништву у Њемачкој). Један од извора за стварање надимака су узречице — ријечи које се често употребљавају у говору, са изблиједјелим значењем: *Круна* — у псовкама често помиње именицу *круна*, *Рџда* — у Полачи, сусједном селу из којег потиче ова жена, обична је узречица у вокативном облику *рџде*.

14. Вјерујемо да је и овако кратко излагање било довољно да се створи представа о најзначајнијим особинама антропонимије Бискупије, села у Книнској крајини. Требало би наставити са теренским испитивањем да би се дошло до новијих сазнања не само о ономастици Книнске крајине него и знатно шире.

Milorad DAŠIĆ

SOME OBSERVATIONS ON ANTHROPNYLMS IN KNINSKA KRAJINA

Summary

In this article, author pointed at the most significant characteristics of anthroponyms of Biskupija, village in Kninska krajina. The analysis includes names, surnames, and nicknames. Particular interest author shown for the names: their phonetic, morphologic and constructional characteristics, as well as for the newish, renewed, prophylactic and other names.

